

פסחים מד

משה שווערד

1. עיין עוד במראה מקומות סוף דף מג

2. רש"י מסכת פסחים דף מג עמוד ב

אף שאור בל תקטירו - נמי היתר מצטרף לאיסור, חצי זית קומץ דשאור וחצי זית דמצה, ואינן מעורבין אלא כל אחד ניכר.

3. תוספות מסכת פסחים דף מג עמוד ב

כמאן כר"א דדריש כל - [2] נראה לר"י דזעירי משמע ליה דשאור היתר מצטרף לאיסור מדקתני עירובו מניין ת"ל כי כל ומדרכי עירובו א"כ היתר מצטרף לאיסור והיינו כדרבא דלדידיה ה"פ מקצתו מניין היינו זית שלם אבל לאביי דמפרש מקצתו מניין חצי זית לא שייך היתר מצטרף לאיסור דאמשהו דאיסור לחודיה מיחייב והא דמרבא עירובו היינו כשמתערב לגמרי ולא אמר שיתבטל האיסור אגב ההיתר והא דקאמר כמאן כר"א דדריש כל משום דלרבנן אף על גב דדרשי כי כל לא מוקמא ליה לרבות עירובו אלא לרבות מקצתו [1] ורש"י פירש דזעירי משמע ליה מקצת היינו חצי זית קומץ דשאור וחצי זית דמצה ואין מעורבין אלא כל אחד ניכר וק"ל לפירושו טובא. הא דלא הוי זעירי לא כאביי ולא כרבא ועוד מאי קאמר כמאן כר"א הא כרבנן נמי אתיא דהא כי כל דרשי ומוקמינן ליה אמקצתו דהיינו היתר מצטרף לאיסור לפ"ה ועוד בחמץ מנ"ל תערובת כיון דצריך קרא להיתר מצטרף לאיסור ועוד דלפ"ה צ"ל מקצתו מניין פי' חצי זית איסור וחצי זית היתר שאינם מעורבים יחד דאי לאו הכי היינו עירוב ולקמן גבי חטאת משמע דאין היתר מצטרף לאיסור אם לא שיתערב האיסור וההיתר יחד דהא אמר עד שיבלע בבשרה.

4. תוספות מסכת פסחים דף מד עמוד א

לענין חמץ בפסח נמי - לר' יוחנן לא מצי פריך דאיהו לא דריש כל ואם תאמר והא בפרק בתרא דיומא (דף עד.) דריש רבי יוחנן מכל חלב דחצי שיעור אסור מן התורה ואור"י דלא דריש אלא לאיסורא אבל להתחייב מלקות כמו בכשיעור לא וכן גבי חמץ.

5. מהרש"א חידושי הלכות מסכת פסחים דף מד עמוד א

בד"ה לענין חמץ כו' מכל חלב דחצי שיעור אסור מן התורה כו' עכ"ל ק"ק מאי קושיא דאימא דחצי שיעור שהוא בעין דוקא אוסר ר"י התם משא"כ הכא חצי שיעור איסור חמץ ע"י תערובת לא דריש ר"י מכל וכה"ג חילקו התוס' לעיל וליכא למימר דמ"מ כל דחמץ ל"ל דנילף לענין זה חמץ מחלב דא"כ לתירוצא דלא דריש אלא לאיסורא כו' מ"מ כל דחמץ ל"ל דנילף ליה מחלב ויש ליישב ודו"ק:

6. ספר דבר יעקב

ד] המקפה של חולין והשום והשמן של תרומה ונגע טבול יום במקצתן לא פסל אלא מקום מגעו בלבד - נחלקו הראשונים האם הא דפסל מקום מגעו מיירי דוקא כשנגע בשום ושמן של תרומה או דמיירי גם כנגע במקפה של חולין.

7. רבנו פריץ על פסחים דף מד/א

מקום מגעו אמאי פסל הא בטיל ברובא, פי' רש"י דאע"ג דבדימוע בעינן מאה היינו דווקא מדרבנן אבל מדאור' חד בתרי בטיל. ומשני הואיל וזר לוקה עליו בכזית אלמא דשם תרומה עליו לענין מלקות ה"נ לענין טומאה שם תרומה עליה, מיהו לא הוי כתרומה עצמה לפסול כולה, ול"נ פי' רש"י דפי' דחד בתרי בטיל מדאורייתא דהיינו

דווקא במיין במיננו אבל במיין בשאינו מינו לא, והכא הוי מין בשאינו מינו, ועו"ק לפי רש"י דקרי ליה דימוע משמע שאינו בעין ומ"מ קאמר דטבול יום פוסל מגעו, וקשה דהא' בנדה (מ"ו ע"ב) עסה שנדמעה וכו' בשאור של תרומה חייבת בחלה ואינה נפסלת בטבול יום, א"כ משמע דמגע טבול יום אינו פוסל דימוע במגעו, ויש לומר דהתם מיירי בדימוע ממש שאין התרומה בעין והכא מיירי שהתרומה בעין כדמשמע (בתוספתא דבתוספתא) [בסיפא דבסיפא] תניא (בהדיא) [בד"א] שהן גוש בקערה אבל אם היה מפוזר טהור אלמא משמע שהוא בעין, וכיון שהוא בעין א"כ היכי פי' רש"י דבטל הא אמרינן בכל מקום דכל שהוא בעין לא בטל:

8. תוספות מסכת פסחים דף מד עמוד א

ה"ג רש"י מקום מגעו אמאי פסל הא בטיל ברובא - ופירש דס"ד השתא דדימוע דרבנן וקשה לריב"א דמשמע שהשום והשמן בעין מדקתני נגע במקצתן ולא קתני במקצתה ועוד דתני סיפא אימתי בזמן שהן גוש בקערה אבל אם היה מפוזר טהור ואי פסיל מקום מגעו משום מדומע אדרבה כי הוי מפוזר יש לו להיות מדומע יותר ועוד אמאי פסיל מקום מגעו ותו לא כיון דחשיב כמו כולה תרומה על ידי דימוע יפסל הכל או לא יפסל אפילו מקום מגעו דבהדיא איתא הא פלוגתא במסכת טבול יום בעיסה מדומעת ומי שפוסלה פוסלה לגמרי ומי שמכשיר מכשיר לגמרי ונראה לר"י כפירוש ר"ת דפירש דמתניתין מיירי שהשום והשמן בעין וכדגרס בכל הספרים מקום מגעו אמאי פסל והא לא הוי כביצה והואיל דלא מקבל טומאה אלא מדרבנן אית לן למימר דבטלי אגב מקפה כדפריש בפרק כל שעה (לעיל דף לג:).

9. ספר דבר יעקב

טו בא"ד - ונראה לר"י כפירוש ר"ת דפירש דמתנ' מיירי שהשום והשמן בעין וכו' - ר"ת מפרש שמיירי באופן שהשמן והשום ניכרים, וקושיית הגמ' היא למה נפסל התבלין שבמקום מגעו, הרי אין בתבלין שיעור כביצה, וכיון שאינו מקבל טומאה אלא מדרבנן היה לנו לומר שהוא בטל ואינו נטמא כלל. [וכן שיטת תוס' [לעיל לג: ד"ה לאימת] שאוכלים פחות מכביצה אינם מקבלים טומאה מדאורייתא אלא מדרבנן. וחולקים בזה על רש"י שסובר שמקבלים טומאה מה"ת בכל שהוא].

י' בא"ד - והא לא הוי כביצה והואיל דלא מקבל טומאה אלא מדרבנן אית לן למימר דבטלי וכו' - לפי ר"ת שמיירי דהשום והשמן בעין, הא דנטמא כל המקפה אע"פ שנגע רק בשום [שאינו של תרומה] מכארים התוס' בנוזר משום שהשום והשמן הוי כידות לטומאה, ויד מביא טומאה לאוכל. וכתבו התוס' שלפי ר"ת קושיית הגמ' שכיון שהוי פחות מכביצה, הפחות מכביצה יתבטל.

10. מהר"ם חלאווה מסכת פסחים דף מד עמוד א

מאי טעמא לאו משום דהיתר מצטרף לאיסור. ומינה משמע לכאורה דהיתר מצטרף לאיסור לאו דוקא חצי זית איסור וחצי זית היתר וכמו שפי' הראב"ד ז"ל דבכזית תבשיל אין הדעת נותנת שיהא בו חצי זית תבלין וכמו שכתבנו למעלה.

11. רש"י מסכת פסחים דף מד עמוד א

בטלה דעתו - [1] ולא אכילה היא לחיובי עלה.

12. תוספות נזיר דף לו/ב

הנח לכותה הבבלי דליכא כזית בכדי אכילת פרס דאי מישרף שריף ליה - לשון גימוע כמו שורפה חיה (ע"ז דף כט:): בטלה דעתו אצל כל אדם בפסחים (דף מד). פרש"י ואי מתרמי הכי מפטר שאין זה דרך אכילה [2] ונראה מ"מ דאי מתרמי הכי דמודו דחייב ובהכי לא איירי:

13. רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק א הלכה ו

אין חייבין כרת אלא על אכילת עצמו של חמץ אבל עירוב חמץ כגון כותח הבבלי ושכר המדי וכל הדומה להן מדברים שהחמץ מעורב בהן אם אכלן בפסח לוקה ואין בו כרת שנאמר +שמות י"ב+ כל מחמצת לא תאכלו, במה דברים אמורים בשאכל כזית חמץ בתוך התערובת בכדי אכילת שלש ביצים הוא שלוקה מן התורה, אבל אם אין בתערובת כזית בכדי אכילת שלש ביצים אף על פי שאסור לו לאכול אם אכל אינו לוקה אלא מכין אותו מכת מרדות.

14. כסף משנה הלכות חמץ ומצה פרק א הלכה ו

... ויש מי שמתרץ דאי כי שריף ליה יש בו כזית בכדי א"פ לרבנן נמי חייב כי שריף ליה ומאי דקאמר דלחכמים בטלה דעתו היינו לומר דמש"ה לא איירי ביה אבל אה"נ דחיובי מחייבי ליה. ויש קצת גילוי לפירוש זה בדברי התוס' אהא דקאמר דלחכמים בטלה דעתו אצל כל אדם והשתא לא תיקשי מה שפסק רבינו ביש בו כזית בכדי א"פ דחייב דאי שריף ליה חייב איפסק כחכמים נמי חייב, ואינו נ"ל משום דקשיא לי דא"כ פלוגתא דר"א וחכמים אינה אלא באין בו וא"כ היכי מייתי רבינו ראייה מקרא דכל מחמצת הא רבנן לא דרשי ליה, וע"ק דאף ר"א לא מייתי האי קרא אלא לאין בו ורבינו מייתי ליה ליש בו, וע"ק למה כתב רבינו דפטור מכרת ביש בו מ"ש משאר איסורים:

15. ערוך השולחן אורח חיים סימן רב

סעיף ו:

שיעור האכילה בכזית אינו אלא כשאוכל הכזית בכדי אכילת פרס אבל כשאוכלו ביותר משיעור זה א"צ ברכה אחרונה וכמה הוא אכילת פרס לדעת הרמב"ם ג' ביצים ולדעת רש"י ד' ביצים כמ"ש בס' תרי"ב ע"ש ובבריה יש ספק דאולי לא בעינן כזית כמ"ש בס' ר"י ושם יתבאר בזה בס"ד והחסיד יזהר בכל זה ובשיעור שתיית רביעית פסק הרמב"ם לעניין איסורים בפ"ד ממאכלות אסורות דין ט' וז"ל וכן השותה רביעית וכו' מעט מעט וכו' או ששתה מן הדם מעט מעט אם שהה מתחלה ועד סוף כדי שתיית רביעית מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין עכ"ל וכן פסק לעניין יזה"כ בפ"ב [הל' ד'] משביתת עשור וכן פסק לעניין תרומה בפ"י [הל' ג'] מתרומות ע"ש ובתוספתא דיומא פ"ד [הל' ד'] מפורש כן וז"ל התוספתא שנה וזו ושתה אם יש מתחלת שתייה ראשונה ועד סוף שתייה אחרונה כדי שתיית רביעית מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין עכ"ל ואין לתמוה מה שייך בשתיית רביעית לשהות כדי שתיית רביעית דה"פ דאין דרך לשתות הרביעית בבת אחת דזהו גרגרן כדאמרינן השותה כוסו בבת אחת ה"ז גרגרן שנים מדרך ארץ ודרך להפסיק מעט ולשתות בנחת וצריך לזה איזה זמן וא"כ ממילא לדעת הרמב"ם גם לברכה אחרונה כן הוא דאם שהה יותר מכדי שתיית רביעית א"צ לברך ברכה אחרונה ועמ"ש ביו"ד סי' פ"ה:

סעיף ז:

ולפ"ז בשתיית חמין ט"י או קאוו"א ששוהין זמן מה בשתיית רביעית א"צ ברכה אחרונה והחסיד יראה לשתות רביעית מהם בלא שהייה כדי לברך ברכה אחרונה מפני דעת הראב"ד שיתבאר ואין לומר כיון דדרך לשתות חמין מעט מעט אינם דומין לשארי משקין דכבר בארנו בס' ק"ץ סעיף ד' שאין לחלק בין שתייה לשתייה להוציא ממי שסובר דביי"ש חזק מברכין ברכה אחרונה אף על פחות מרביעית דלא פלוג חכמים בין שתייה לשתייה ע"ש שכן הסכימו גדולי האחרונים:

סעיף ח:

האמנם הטור והש"ע לקמן סי' תרי"ב לעניין יזה"כ הביאו שהראב"ד סובר דגם צירוף שתייה הוי כדי אכילת פרס כאכילה ורבים הסכימו לדבריו שכן מפורש בכריתות [י"ב]: לעניין טומאה דפסול גווייה דצירוף שתייה כצירוף אכילה ע"ש והרמב"ם עצמו פסק כן בפ"ח מאבות הטומאות ע"ש וצ"ל דס"ל דאין למידן מטומאה ואיסור מטומאה לא ילפינן או שיאמר דכיון דטומאת גווייה הוי מדרבנן לא רצו לחלק בין אכילה לשתייה והנה עכ"פ יש מחלוקת בשיעור צירוף שתיית רביעית והפרש גדול יש ביניהם דכדי אכילת פרס וודאי הוי /א/ כג' או ד' מינוטין וכדי שתיית רביעית וודאי לא יגיע למחצה ולשליש משיעור זה ולפיכך יזהר החסיד בזה כמ"ש בסעיף הקודם או להרגיל א"ע לברך בריך רחמנא וכמ"ש בסעיף ג':

16. שו"ת חתם סופר חלק ו - ליקוטים סימן טז

ואמנם שיעור פרס לא קבלתי בזה שום דבר אך נחזי אנן ... שהוא /ב/ ב' מינוטין בקירוב ודל סיפוג מינ' יהי' מינוט א' לכאורה מ"מ רחוק קצת בעיני לאכול ח' זתים זא"ז במינוט א' ע"כ טוב להחמיר להפסיק בין אכילה לאכילה כשיעור חצי מיל /ג/ ט' מינוטין אם אפשר להחולה בכך ולב יודע מרת נפשו וה' ירפאהו ויחלימהו יעלה אבר כנשרים הכ"ד א"נ. פ"ב יום ה' דסליחות תקצ"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ.

17. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף מד עמוד א

ברכה אחרונה על שתייה רותחת ושיעורה

בטלה דעתו. כתבו האחרונים להוכיח מכאן שמי ששותה קפה או תה רותח בבת אחת ויהיה לו שיעור אינו מצטרף לברכה אחרונה כיון שבדרך אכילה בנונית של רוב אנשים אין שותים רותח בבת אחת, והל"מ ששיעורים נקבעו לפי דרך רוב אכילת בנ"א.

אך זה תלוי במה שנחלקו הפוסקים אם הצירוף בשתייה הוא בכדי אכ"פ כמו באוכל או בכדי שתיית רביעית שלפ"ז כאמור בשתיית תה או קפה חם שדרך רוב העולם שאין שותים בבת אחת אם ישתה במהרה לא יברך אח"כ דעשה שינוי מדרך רוב בנ"א. ואכן המשנ"ב סי' ר"י סק"א פסק דאין לברך ברכה אחרונה אם שתה בכדי אכ"פ (וע' שע"ת סימן ר"ד סק"ה ובמש"כ בהערות כריתות י"ב ע"ב).

18. ספר דבר יעקב

[ח] איתיביה שתי קדרות וכו' ואי אמרת כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא אמאי אמרינן שאני אומר – התוס' רא"ש והר"ש [טבו"י ב-ג] מקשים דגם אם כזית בכדי אכילת פרס לאו דאורייתא ואינו לוקה, מ"מ יש איסור מדין חצי שיעור דקיי"ל כר' יוחנן [יומא עד.] שחצי שיעור אסור מה"ת.

א. התוס' רא"ש והר"ש מתרצים שהגמ' כאן לפי ר"ל שחצי שיעור אינו אסור מדאורייתא אלא מדרבנן.

ב. עוד מתרץ התוס' רא"ש שליכא איסור חצי שיעור בתערובת. גם הר"ש תירץ כן בתחילה ואח"כ מוכיח שיש איסור בתערובת.

19. חדושי הגר"ח הלוי - הלכות מעשה הקרבנות פרק י הלכה יב

והנה ביסוד הך דינא דטעם כעיקר, צ"ע אם הוא זה דאמרינן דע"י הטעם חשוב ניכר האיסור ולית ביה דין ביטול כלל, או דבאמת חייל על האיסור דין ביטול, ורק דגם טעם האיסור יש בו דין איסור, וכדילפינן לה מקראי דוכל משרת וגיעולי נכרים, וכלשון הגמ' בכל דוכתי דטעם כעיקר:

20. ספר דבר יעקב

הוי גילוי מילתא בעלמא דטעם כעיקר וממילא לוקין עליו כמו על העיקר.

השפת אמת מבאר שהכא עונשים מהדין, ע"פ סברת המהרש"א [סנה' סד: הנ"ל כד. אות ח] שביאר הטעם שאין עונשין מהדין שמא שהדבר החמור יותר עונשו יותר חמור, וזה לא שייך כאן, דא"א לומר שהטעם עונשו יהיה יותר חמור מן העיקר, ואם העיקר עונשו מלקות ה"ה הטעם יהיה עונשו מלקות.

רע"א [נזיר לח:]: כתב לפי מש"כ המ"מ [מאכלות אסורות ב-א הנ"ל כד. אות ב] דהיכא שיודעים את עיקר האיסור אפשר ללמוד בק"ו שיענשו עליו, א"כ הכא כיון שחצי שיעור אסור מה"ת, אפשר ללמוד בק"ו שלוקים היכא דמצטרף היתר לחצי שיעור.

א [מכאן אתה דן לכל התורה כולה ומה בזיר שאין איסורו איסור עולם וכו' עשה בו טעם כעיקר כלאים וכו' – לכאורה צ"ב כיון דילפינן טעם כעיקר בכל התורה בק"ו מנזיר, א"כ כיון שאין עונשין מהדין לא ילקה על איסור טעם כעיקר.

והנה נחלקו הראשונים האם לוקים על טעם כעיקר. התוס' [חולין צט.] הביאו הר"י מאורליניש סס"ל שאין לוקין. וביאר הטעם משום שר"ע יליף מגיעולי עכ"מ, ושם ליכא לאו אלא עשה. ר"ת חולק וסובר שהדר לאיסוריה, כלומר התורה חידשה שגם טעם הוי בכלל הלאוין של האיסור. וכ"כ המאירי אצלנו.

הבעה"מ והראב"ד [בהשגה לר"ף אות א] והרשב"א [בחולין צח:] כתבו שאין לוקין משום שנלמד בק"ו מנזיר ואין עונשים מהדין. וכן כתב הר"ן [בחולין לה: מדפי הר"ף] בשם ר"ת. הר"ן והר"ש [טבו"י ב-ג] חולקים וס"ל דלוקין כיון שהק"ו

21. תוספות מסכת פסחים דף מד עמוד ב

והוא הדין לערלה בשתים - וכן אמרינן בפ"ק דקדושין (דף לח.) גבי חדש ופ"ה דערלה אין איסורו איסור עולם דאחר שלש מותר וקשה מה שמותר אחר שלש היינו האילו והאילן לא נאסר מעולם רק הפרי והפרי אין לו היתר ור"ת פ"י הוא הדין לערלה בשתים היינו בשנת ארבע דיש היתר לאיסורו על ידי פדייה או להביא לירושלים ...

22. ספר דבר יעקב

[ד] בא"ד – ור"ת פי' ה"ה לערלה בשתים היינו בשנת ארבע דיש היתר לאיסורו ע"י פדיה – ומשמע מר"ת שדין רבעי הוי חלק מדין ערלה, ולכן הגמ' קרי ליה ערלה.

וכן לשון התוס' רא"ש והריטב"א [בקידו' לח.] בשם ר"ת דפירות שנה רביעית איסורם משום ערלה ולכן כוללו עם ערלה.

הגמ' בקידושין דנה לענין ערלה שנוהגת אף בחו"ל. ולפי פירוש ר"ת מוכח שיש איסור רבעי בחו"ל.

שיטת הרמב"ם [מע"ש ט-א ומאכל"א י-טו] שבחו"ל ליכא איסור רבעי. וכן דעת הריטב"א [קידו' לו: סוד"ה מתנ']. ושיטת תוס' [קידו' ב:] ובברכות [לה.] שיש רבעי בחו"ל.

ומבאר התורת זרעים [תרומות ג-ט] דדעת הרמב"ם היא שערלה ורבעי חלוקים ביסוד דינם, דדין ערלה הוי דין איסור בפירות, ודין רבעי הוי חלות קדושה משום מצות הבאתו לירושלים כמו מעשר שני, ולכן אינו נוהג בחו"ל, דנהי דמצינו דינים שנוהגים בקרקע חו"ל אין זה אלא לענין איסורים כגון איסור ערלה, אבל רבעי שהוי דין מחמת חלות קדושה בפירות בגלל המצוה, אין זה שייך בקרקע חו"ל. ולפי שיטת תוס' שנוהג רבעי בחו"ל, [וכן הביא הרמב"ם שם דעת מקצת גאונים] יש בנטע רבעי דין איסור ולכן נוהג גם בחו"ל.

23. ספר דבר יעקב

משא"כ מדין היתר מצטרף לאיסור, מצטרף גם היתר שאין בו טעם איסורא.

לשון רש"י ואיעביד פת גופיה איסורא, ומבואר דההיתר עצמו נעשה איסור, וכתב הקר"ש [אות קעד הנ"ל מג: אות ט], שלפ"ז מוכרח רש"י לשיטתו לומר שהיתר מצטרף לאיסור מיירי כששניהם בעין, אבל בתערובת כיון שיש טעם של איסור גם ההיתר נהיה איסור, ואין צורך בצירוף היתר לאיסור.

הבעל המאור [ד"ה ונקוט] כתב עוד הבדל, שטעם כעיקר אומרים רק אם מורגש טעם האיסור, והיתר מצטרף לאיסור אומרים גם כשאין מורגש טעם האיסור אלא טעם חדש. ועוד כתב דמדין היתר מצטרף לאיסור לוקה אפילו אין באיסור שיעור כזית, ומדין טעם בעיקר לוקה רק כשיש באיסור שיעור כזית. והסברא משום שאין ההיתר נעשה איסור אלא הטעם גורם שהאיסור יהיה ניכר ואינו בטל בהיתר, ואינו לוקה א"כ אכל מהאיסור עצמו כזית בכדי אכילת פרס. וכן דעת הרמב"ן הרשב"א [בחולין צח:].

[יא] רד"ה מפת וכו' ואילו פשט היין בכל הפת לא הוי פליגי רבנן עליה וכו' דטעמא דר"ע משום צירוף הוא וא"נ לא נשרית כל הפת ביין – רש"י מבאר ההבדל בין דין טעם כעיקר לדין היתר מצטרף לאיסור. הא דטעם כעיקר נאמר רק אם הטעם התפשט בהיתר, [ואז ההיתר עצמו נעשה איסור] אבל חתיכה של היתר שהטעם לא התפשט בכולה, באותו חלק שלא התפשט הטעם ליכא איסורא.

24. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף מד עמוד ב

רש"י ד"ה בשר בחלב. [1] פירש דחלב שנבלע בבשר חשיב טעמא בעלמא. [2] אולם הראשונים נחלקו ע"י רשב"א ושאר דחלב שנבלע בבשר חשיב ממשו אלא מיירי בבשר כחוש שנותן טעם כשבישלו בחלב.

25. ספר דבר יעקב

[ג] ור"ע טעם כעיקר מנא ליה – התוס' [נזיר לו. ד"ה טעם] והרא"ש [שם] ותוס' ר' פרץ ותוס' רי"ד כאן מקשים מנין לגמ' שר"ע סובר דין טעם כעיקר. ומתמצים שמסתבר יותר לומר טעם כעיקר [כיון שיש בכל ההיתר טעם איסור] מהיתר מצטרף לאיסור [שאינו בהיתר טעם איסור], ואם ר"ע לא היה לומד טעם כעיקר ממקום אחר, היה לומד כן

ממשרת ולא היה לומד לענין היתר מצטרף לאיסור. עיין להלן מה. רד"ה ור"ע.

26. ארץ הצבי

ט

סימן ג'

וממילא שפיר ניחא טעמא דמילתא, דמחידוש לא ילפינן. דהנחת היסוד של דרשת המה מצינו הוא, שכל ההלכות (של אותה חלוקה, מג' החלוקות, וכנ"ל) שייכות אהדי ומתמזגים יחד להוות חטיבה ויחידה אחת, אך כשיש לפנינו איזו הלכה שהיא יוצאת מן הכלל, והוא „חידוש“, ודבר הסותר את הכלל, אז ודאי א"א לדון הימנו שום מה מצינו, שהרי דין זה בודאי איננו מצורף לשאר הדינים (שבאותה החלוקה) להוות חטיבה ויחידה אחת, שהרי הוא גופו סותר את כללו. ומאחר שברור לנו שהדין ההוא איננו מתמזג עם שאר ההלכות אשר מאותה החלוקה שהוא משתייך אליה, א"כ שוב א"א ללמוד הימנו להלכות האחרות, שהרי כל היסוד לדרוש מה מצינו הוא היות וכל הדינים מתמזגים יחד להוות יחידה אחת, וממילא יש לנו להשוותם בכל פרטיהם בכל מאי דאפשר, וכאן הרי חזינן להדיא שזה הדין (החידוש) לא מתמזג יחד עם השאר.

עוד איתא בגמ' (פסחים מד: ושאר דוכתי טובא) דמחידוש לא ילפינן. ועפ"י פשוטו הי' נראה בביאור ענין זה, דגדר חידוש אינו ר"ל איזה דין שלא הייתי יודע לולא הפסוק, דא"כ כל התורה כולה חידוש הוי, דכל מה שהייתי יודע מצד הסברא, לא בעינן על כך פסוק, וכלשון הגמ' ב"ק (מו:): למה לי קרא, סברא הוא. אלא ודאי גדר חידוש היינו, כמש"כ התוס' פ"ק דיבמות (ז. ד"ה לפי, דבר הסותר את הכלל, וכן ייסדו האחרונים מכח הגמרא סנהדרין (כו.)) דלדעת רבא עד זומם מכאן ולהבא הוא נפסל, ואיתא בגמרא ב' טעמים לשיטת רבא, והאחד הוא, דעד"ז חידוש הוא, דמכדי תרי ותרי נינהו, מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני, וממילא אין לך בו אלא משעת חידושו ואילך. הרי דגדר „חידוש“ היינו דבר הסותר את הכלל, דאף בעד"ז הי' לנו לדונו ככל שאר תרי ותרי דעלמא, אלא שחידשה התורה, דאף דבאמת הוי תו"ת, עד"ז הוא יוצא מן הכלל, ונאמנים המזימים ולא הראשונים.

27. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף מד עמוד ב

א"א דלא פגמה פורתא. והיינו דאף שהוא פגם פורתא מ"מ כשהוא רק טעם בלוע בכלי אזי אף בפגם פורתא כבר אינו ראוי לגר והיינו דטעם כעיקר בעינן שיהא הטעם חזק ושלם. אכן בדבר איסור בעין ודאי דלא נפגם בלילה א'. (וע"ע מ"ש ע"ד הר"ש שביעית פ"ח בליקוטים סוף הערות חגיגה). אמנם חידשה התורה דאף שנפגם הבלוע אסור, וא"כ למעשה אף אי שיהא הבלוע ימים רבים שבזה ודאי כבר הוי ממש נטל"פ מ"מ הוא אסור מדרבנן לכתחילה (ועל' יו"ד סי' קכ"ב).

גיעולי נכרים לאו טעמא בעלמא. והנה הא ניחא למ"ד טכ"ע דאו' אולם לסוברים דטע"כ אינו אסור אלא מדרבנן צ"ב מ"ט אסרה תורה כלי עכו"ם. וכתבו הראשונים דחידוש הוא (ע' רא"ה בתה"ב י"א ע"ב). ולפי"ד כתב הכרתי ופלתי

דכיון שחידוש הוא א"כ לא נאסר מה"ת כה"ג אלא בכלים של נכרי ולא בשל ישראל. ויש שכתבו דלא שנא דלא פלוג התורה בין עכו"ם לישראל וחידשה תורה דין הגעלה בעכו"ם אף על פי שטכ"ע פגום ואינו אסור בעצם וה"ה בישראל משום לא פלוג.

28. ספר דבר יעקב

[יד] תד"ה ורבנן וכו' ואיכא השתא שלש מחלוקות בדבר - [פי' דעה ראשונה היא דעת חכמים שס"ל שליכא למילף טעם כעיקר מגיעולי נכרים שהוי חידוש, שאפי' קדרה בת יומא פגומה פורתא והוי חידוש שהיא אוסרת, וא"א לחלק בין בת יומא לאינה בת יומא. ולפי דעתם נותן טעם לפגם מותר מלבד בגיעולי נכרים.] דעה שניה היא דעת ר"ע שילפינן טעם כעיקר מגיעולי נכרים שאינו חידוש כיון שהתורה אסרה רק קדרה בת יומא שאינה פגומה כלל. ולפי דעתו נותן טעם לפגם מותר בכל התורה. [דעה שלישית היא דעת ר"מ שס"ל שהתורה אוסרת כל נותן טעם לפגם, דאפי' קדירה בת יומא פגומה פורתא ואעפ"כ אסרה תורה, ואף קדירה שאינה בת יומא אסרה תורה, והא דשרי הכתוב נבילה, אינו משום שכל נ"ט לפגם שרי, אלא מיירי בסרוח מעיקרא. ומקור דבריהם הא דאמרינן [בע"ז סח.] שלר"מ הוא למעוטי סרוחה מעיקרא [סרוחה בחייה], ופירש"י שהיה מוכה שחין מחיים, וכיון שנפגם לפני שבא לידי נבילה לא חל שם נבילה עליה. ולפי ר"מ אפשר ללמוד דין טעם כעיקר מגיעולי נכרים, ונותן טעם לפגם אסור בכל התורה. וכתב המהרש"א שהגמ' היתה יכולה לומר שר"ע [שסובר טעם כעיקר אסור] לומד כמו ר"מ ולכן יליף מגיעולי נכרים.]

אנציקלופדיה תלמודית כרך כ, טעם כעיקר [המתחיל בטור תקנא]

טעם כעיקר. דבר האסור באכילה - או שיש בו חיוב או קיום מצוה - שנתן טעם באוכל או במשקה שנתערב בהם, אין בו דין בטול-ברוב*, שטעמו של הדבר הרי הוא כעיקרו וממשו. הפרקים: א. הכלל ומקורו; ב. האיסור וגדרו; ג. בחיוב מלקות; ד. בחיוב מצוות וקיומן; ה. בשאר דינים.

א. הכלל ומקורו. טעם כעיקר נאמר בדרך כלל באיסורי אכילה שנתערבו בהיתר על ידי בישול או על ידי תערובת לה-בלח* וכדומה, ונתנו בו טעם 1, שכן שנינו בכמה איסורים, שאם נתערב האיסור בהיתר, אוסר את ההיתר "בנותן טעם" 2, אף על פי שההיתר הוא רוב 3, והיינו כשנתערב מין בשאינו מינו 4, שהטעם ניכר בו 5, ואדם יכול להבחין בטעמו 6, לפי שטעמו של איסור הרי הוא כעיקרו וממשו 7, היינו כמו עיקרו של האיסור 8, שנעשה ההיתר כולו איסור 9, ורואים את הטעם כאילו ממשו - של האיסור - מעורב ונמחה בו 10. ואפילו מכיר את האיסור שנתבשל עם ההיתר וזורקו, אוסר את תערובתו בפליטתו 11, אם אין בהיתר ששים כנגד כל חתיכת האיסור 12. איסור זה נקרא בכרייתא ובגמרא,

וכן בראשונים ובפוסקים, בשם "טעם כעיקר" 13. ויש שנקרא "טעמו ולא ממשו" 14, והוא ענין אחד בשני לשונות 15. וכן מצינו שדנו בהכלל של טעם כעיקר לענין חיוב מצוות או קיומן 16, ושאר דינים 17.

טעם כעיקר באיסור שנתערב בהיתר, למדוהו בברייתא מהכתוב בנזיר*: וכל משרת ענבים לא ישתה 18, וכן דרשו: וכי מה הניח הכתוב שלא אמרו, והרי כבר נאמר: מין ושכר יזיר וגו' 19, אלא ליתן טעם כעיקר, שאם שרה ענבים במים ויש בהם - במים - טעם יין, חייב 20, ואף על פי שאין בהם עיקר כלל אלא טעם 21, **מכאן אתה דן לכל התורה כולה**: ומה נזיר שאין איסורו איסור עולם - אלא כמה שפירש, וסתם נזירות שלשים יום 22 - ואין איסורו איסור הנאה 23, ויש היתר לאיסורו - אף תוך הזמן על ידי חכם 24 - עשה בו טעם כעיקר, כלאי-הכרם* - או: שאר כל האיסורים שבתורה 25 - שאיסורו איסור עולם ואיסורו איסור הנאה ואין היתר לאיסורו, אינו דין שיעשה טעם כעיקר 26, והוא הדין לערלה* בשתיים 27, שקל וחומר זה אתה דן לערלה בשתי דרכים, שאיסורו איסור הנאה ואין היתר לאיסורו בתוך שלש שנים, אבל אין איסורו איסור עולם, שלאחר שלש שנים מותר 28, **מכאן למדו חכמים לכל נותני טעמים שיהו אסורים 29. ואף איסורים שאין ללמוד אותם מקל וחומר, יש ללמוד במה מצינו 30.**

לדעת ר' עקיבא הסובר שהכתוב "משרת" הנאמר בנזיר בא ללמד על נזיר ששרה פתו ביין ואכל כזית מפת ומיין שחייב, לפי שהיתר מצטרף לאיסור 31, אמרו שצריכים לימוד מיוחד לטעם כעיקר 32, ושלדעתו **למדו פן מאיסור געולי-גוים* 33, שנאמר במעשה מדין**: כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וגו' וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים 34, היינו קדירה שבישלה בה הגוי - דבר אסור - כשחוזר ישראל ומבשל בה, אם לא הוכשר קודם לכן על ידי הגעלה*, פולטת בליעתה לתוך של ישראל 35, ואסרה תורה אף על פי שאין כאן אלא טעם בלבד 36, היינו טעם האיסור שנבלע בכלי ולא ממשו 37, והלימוד הוא בבנין-אב* 38. ואמרו שלדעת חכמים הסוברים שלמדים טעם כעיקר מאיסורי נזיר 39, אין ללמוד מגעולי גוים, לפי שאיסור זה חידוש הוא 40, שהרי אף בכלי בן יומו - שבישלה בו הגוי בו ביום - אי אפשר שלא יפגם טעמו במקצת ומכל מקום אסרתו תורה אף על פי שנותן טעם לפגם 41.

איסור של נתינת טעם מצינו בתורה אף בבשר-בחלב* 42, שאסרה תורה בשר שנתבשל בחלב, שהבשר בעינו אלא שטעם החלב נבלע בו 43, אף על פי שכשמסלק זה מתוך זה לאחר בישולם אין כאן אלא הטעם 44, ואמרו שאין ללמוד מכאן לכל התורה שטעם כעיקר, לפי שאיסור בשר בחלב חידוש הוא 45, שאילו שורה כל היום את הבשר בחלב מותר - היינו שמותר לשרותו ואינו עובר עליו אפילו על אכילתו, שלא אסרה תורה אלא דרך בישול, ואפילו נתן בו טעם, אלא שמכל מקום אסור מדרבנן 46 - וכשמבשלו אסור 47. במקום אחר אמרו שאביי למד מבשר בחלב לכל האיסורים ש"טעמו ולא ממשו" - היינו טעם כעיקר 48 - אסור מן התורה, לפי שלדעתו איסור בשר בחלב אינו חידוש, שאילו כן היתה תערובתם אסורה אף בלא נתינת טעם 49, ורבי חולק וסובר שאין ללמוד מבשר בחלב לשאר איסורים לפי שחידוש הוא, ושאלו על פי כן אין תערובתם אסורה בלא נתינת טעם לפי שדרך בישול אסרה תורה 50, ואין לך בישול שלא יתן טעם 51. וכתבו ראשונים שאף אביי חזר בו וסובר שאין ללמוד טעם כעיקר לשאר איסורים אלא מאיסורי נזיר וגעולי גוים 52. ...

ב. האיסור וגדרו. טעם כעיקר באיסורים, ... להלכה כתבו ראשונים - וכן דעת רוב הפוסקים - שיש לנו לסמוך על דעת הסוברים שטעם כעיקר מן התורה הוא, לפי שרבים הם ואמרו להחמיר בשל תורה, ושמשעם זה הולכים בספיקו להחמיר ככל ספק דאורייתא 113, לפיכך חתיכת נבלה וכיוצא בה שנפלה לקדירה של ירקות, או בשר שנפל לקדירה של חלב, או להיפך, וקודם שהספיק לשער אם יש בהם ששים כדי לבטל הטעם נשפך או נאבד מקצתו, אסור מספק 114, מה שאין כן בנתערב איסור בהיתר מין במינו, שבטל ברוב מן התורה אלא שהחמירו עליו מדבריהם להצריך בו ששים 115, שספק דרבנן להקל 116. ...

ד. בחיוב מצוות וקיומן. טעם כעיקר מצינו אף בחיוב או בקיום מצוה, כגון הפרשת-חלה* או אכילת-מצה* - שלא נאמרו אלא בתמשת מיני דגן* הבאים לידי חימוץ 159 - וכן שנינו: העושה עיסה מן החטים ומן האורז 160, אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה ויוצא בה ידי חובתו בפסח 161, ופירש רבא שהדברים אמורים אף אם היה רובה

אורז, ולמד ממה שאמרו שיוצא בה ידי חובתו בפסח שכל מקום שאמרו שאסור "בנותן טעם" מן התורה הוא 162.
לפי שטעם כעיקר 163, ואף כאן כשם שיוצאים ידי חובת מצה בממש של דגן, כך יוצאים בטעמו 164, שכיון
שיש בה טעם חטים הרי היא כשל חטים, שהטעם אינו בטל 165, לפיכך אם אכל כזית ממנה יצא ידי מצה כאילו
היתה כולה של חטים 166. בירושלמי פירשו בטעם משנה זו שהוא מדין גרירה 167, וכן נחלקו שם אמוראים אם צריך
שיהא רובה דגן 168, ואם נאמר דין גרירה אף בשאר מינים 169. ונחלקו ראשונים בדין טעם כעיקר שאמרו לענין זה:
יש מפרשים שהדברים אמורים אף אם אין בעיסה זו כזית דגן בכדי אכילת פרס - אף על פי שלדעתם אין טעם כעיקר
באיסורים לענין מלקות אלא ב"טעמו וממשו", היינו כשיש בו כזית בכדי אכילת פרס 170 - ושלכן הוצרכו לטעם של
גרירה, שאף על פי שעיסת אורז אינה בכלל "לחם" - האמור בחלה ובמצה 171 - מכל מקום כשמערב אותה בחטים ויש
בה טעם חטים, החטים גוררים אותה ליעשות הכל לחם 172, שטבע האורז להיגרר אחר החטים ונשתנה טעמו לטעם
חטים כשהם מעורבים עמו 173, ואף על פי כן למדו מכאן שטעם כעיקר בטעמו וממשו מן התורה הוא, שאם היה הטעם
בטל לא היה גורר אחרים, אלא שמכיון שאינו בטל וראוי להצטרף כשיש בו כזית בכדי אכילת פרס לכל עונשים
שבתורה, אף לענין חלה או מצה גורר את האורז ליעשות לחם 174. ויש מן הראשונים שפירש שאף בלא הטעם של
גרירה, כיון שנתנו החטים טעם באורז הפך הטעם את האורז להיות כחטה, ואנו קוראים בו טעמו וממשו חטה 175,
שלדעתו טעם כעיקר במין בשאינו מינו מן התורה הוא אף בטעמו ולא ממשו 176, ולא הוצרכו לטעם של גרירה אלא
לפי שאין חיוב חלה או מצות אכילת מצה אלא בדברים הבאים לידי חימוץ 177, וכיון שהחטים גוררים את האורז גורמים
לו לבא לידי חימוץ 178. ולדעת הראשונים הסוברים בטעם כעיקר לענין איסורים שאם יש בהיתר כזית מן האיסור
בכדי אכילת פרס הרי הוא כממשו של איסור ונעשה כולו איסור והאוכל כזית מן התערובת לוקה 179, אף כאן הדברים
אמורים כשיש כזית חטים בכדי אכילת פרס של אורז, וכיון שהטעם לא בטל נהפך כולו חטים ויוצא בו ידי חובתו
בכזית 180. ויש מן הראשונים מפרשים שאף לדעת הסוברים שב"טעמו ולא ממשו" אין טעם כעיקר אלא מדרבנן 181,
מכל מקום בעושה עיסה מן החטים ומן האורז הרי זה כטעמו וממשו, שעיקר החטים מעורבים שם ונותנים טעם
ברוב 182, או שעל ידי הקמח של דגן שגלגל בתוך העיסה של אורז, נתרבת העיסה ויש בה טעם וממשות 183, ואין זה
דומה לחלב שנפל לקדירה ונימוח, שאין בה ממשות החלב אלא טעם בלבד 184.

ויש מן הראשונים מפרשים שהדבר שנוי במחלוקת אם טעם כעיקר נאמר אף לענין מצה, שכן אותה ששנינו
בברייתא: תיבלה - לעיסת פסח - בקצה או בשומשמין ובכל מיני תבלין כשרה 185, פירשו בגמרא שהדברים אמורים
ברובה מצה, אבל אם רובה תבלין בטלה המצה ברוב 186, ואין אומרים שכיון שיש בהתבלין טעם מצה ראויה לצאת בה
ידי חובתו 187. ופירשו אחרונים בדעתם, שלא אמרו טעם כעיקר אלא לענין איסורים שאף על פי שהממש בטל לוקה
על הטעם, שהתורה אסרה את טעם האיסור, **אבל לענין אכילת מצה צריך דוקא ממש כדי לצאת בה,** תדע שהרי אפילו
להסובר באיסורים שלוקה על טעמו ולא ממשו 188, מכל מקום אם בישל מצה בירקות עד שיהא בהם טעם מצה ויאכל
כזית ירקות, ודאי שאין יוצא בהם ידי חובת מצה 189.

אף לענין איסור חמץ בפסח, שלא נאמר אלא בדגן 190, כתבו ראשונים שהעושה עיסה מן החטים ומן האורז חייבים על
חימוצו כרת 191.

על טעם כעיקר לענין ביעור פירות-שביעית* לאחר זמן הביעור, ע"ע בטול אסורים 192 וע' בעור שביעית 193.